

Đầu xuân, tản mạn chuyện gà...

HẢI THANH

Cũng như nhiều loại động vật khác, con gà là một hình ảnh được các nhà văn, nhà thơ đưa vào trong sáng tác của mình để thể hiện một hiện thực, một nỗi niềm, một cảnh ngộ nào đó. Chưa xác minh được thời điểm nào của lịch sử, gà rừng đã được con người thuần hóa để đưa nó vào loại gia cầm. Song, qua những thiên thần thoại, truyền thuyết ta có thể biết đích xác, con gà đã gắn bó với con người từ buổi hoang sơ của lịch sử.

“Voi chín ngà, gà chín cựa, ngựa chín hồng mao” - lễ vật của Sơn Tinh trong thần thoại “Sơn Tinh và Thủy Tinh” để vua Hùng Vương thứ 18 kén rể là những động vật thật là quý hiếm. Có lẽ, bởi có “gà chín cựa” mà chàng Sơn Tinh đã nhanh chân hơn trước chàng Thủy Tinh để cưới được nàng My Nương xinh đẹp trong câu chuyện thần thoại ấy. Còn trong truyền thuyết “Cóc kiện trời”, người xưa đã giải thích hiện tượng thiên nhiên: “Cóc kêu là trời sắp mưa” thật là tinh tế và câu ca dao thú vị sau đây có lẽ ra đời từ thuở đó:

*Con cóc là cậu ông trời
Hễ ai đánh cóc thì trời đánh cho.*

Nếu như ở “Sơn Tinh, Thủy Tinh”, “gà chín cựa” là một biểu tượng ngợi ca sự phong phú, đa dạng, quý báu của vạn vật thời tiền sử thì ở “Cóc kiện trời”, con gà (Chuyện “Cóc kiện trời” có nhiều dị bản, trong đó có dị bản kể chuyện cóc lên thiên đình kiện trời gọi gà cùng đi) là biểu tượng về sức mạnh của cộng đồng. Ngọc Hoàng cho rét xông ra để hãm hại lực lượng của cóc. Con gà đã xông ra như một tráng sĩ oai hùng, tiêu diệt ngay thần rét. Con gà trong truyền thuyết ấy cùng với cua, hổ, gấu đã tạo nên một sức mạnh mà

sau này Nguyễn Du từng nói: “Xưa nay nhân định thắng thiên cũng nhiều”.

Trong truyền thuyết “An Dương Vương xây thành Cổ Loa”, hình ảnh ông vua An Dương Vương những ngày đầu dựng nước là hình ảnh của một triều đại đang lên. Lòng dũng cảm và sự cầu thị, gần gũi nhân dân của An Dương Vương là nguyên nhân tạo lập được cơ đồ đất nước. Con gà trống hóa thân thành tinh mang âm hồn quan quân triều trước, gần sáng gáy vang làm tòa thành sụp đổ là sự thần thoại hóa khó khăn về mặt kỹ thuật trong xây dựng, kiến trúc của người xưa.... Tượng tượng ấy thật là bay bổng.

Nghe tiếng gà gáy, bác nông dân dậy chuẩn bị ra đồng, người công nhân dậy chuẩn bị vào nhà máy; cậu học trò dậy học thêm bài để chuẩn bị đến trường... Hữu ích biết mấy tiếng gà gáy “o...o...o”. Trong bài “Nghe gà gáy” (trích Nhật ký trong tù), Bác Hồ đã nhắc đến tiếng gà gáy một cách đầy hình ảnh và thâm thúy:

*Mi tuy chỉ một thứ gà thường
Báo sáng ngày ngày tiếng gáy vang
Một tiếng, toàn dân bừng tỉnh mộng
Công mi đâu có phải là xoàng.*

Còn nhà thơ Xuân Quỳnh cũng đã viết những câu thơ vô cùng xúc động:

*“Trên đường hành quân xa
Dừng chân bên xóm nhỏ
Tiếng gà ai nhảy ổ
Cục... cục tác cục ta
Nghe xao động nắng trưa
Nghe bàn chân đỡ mỏi
Nghe gọi về tuổi thơ...”*

Biết bao bài ca dao, tục ngữ đã đúc kết và dạy mọi người thưởng thức món thịt gà. Gà ăn ngon, bổ nhưng phải là gà tơ, bởi vì

“chó ăn tra, gà ăn non”. Gà tơ ngon hơn gà già. Gà rán, gà rang, gà hầm, gà hông, gà luộc, cháo gà, miến gà... biết bao món gà trong nghệ thuật ẩm thực. Hãy nhớ, tất cả các vị ấy phải chém ngọt từng lát một trước khi bày lên đĩa mời khách, mời chủ. Có làm như vậy để tránh phải nhiều vụn xương có thể “hóc xương gà”.

Xương cá bị hóc còn ra

Xương gà bị hóc, gọi cha, gọi làng

(Ca dao)

Trong con gà thì “nhất bì, nhì cốt”. Thành ngữ “nhất bì, nhì cốt” nói rõ da gà ngon hơn thịt gà. Và đây nữa “nhất phao câu, nhì bầu cánh”. “Phao câu” là gỗ thịt nhô lên cho lông đuôi gà mọc ra. “Bầu cánh” là cơ và da giữa hai khuỷu cánh con gà.

Đĩa gà luộc nhất thiết phải có lá chanh non thái nhỏ rắc lên mới ngon cũng như chiên xào thịt lợn, nhất thiết phải có hành:

Con gà cục tác lá chanh

Con lợn ủn ỉn mua hành cho tôi

(Ca dao)

Ẩm thực về gà trong tục ngữ, ca dao của người xưa thật là phong phú. Nhân dân ta bao đời vốn có một tình thương yêu, đoàn kết. Đó là truyền thống, đạo lý cao đẹp. Lấy hình ảnh bày gà cùng mẹ, người xưa dạy con cháu hãy giữ gìn truyền thống đạo lý đó:

Khôn ngoan đá đáp người ngoài

Gà cùng một mẹ chớ hoài đá nhau.

Vào những ngày tết đến, xuân sang, ở nhiều vùng quê có trò chơi chọi gà: Người chơi gà chọi biết lựa giống từ con gà mẹ và nuôi nấng, tập luyện nó như người huấn luyện viên săn sóc, huấn luyện một vận động viên. Tốn công, tốn sức, tốn của nhưng sẽ mang đến một thú vui. Lấy việc này, người xưa có thành ngữ “Nuôi như nuôi gà chọi” để nói cái khổ công của con người trong việc chăm bẵm một đối tượng nào đó để vì mục đích về sau. Nuôi và chọi gà là một thú vui trong tập tục của người Việt Nam, nhưng khi đất nước lâm nguy, mọi thú vui phải tạm gác lại để dồn sức mạnh cho sự nghiệp bảo vệ giang sơn. Trần Quốc Tuấn trong “Hịch tướng sĩ” đã nói đến điều này:

“Tiếng hát hay không làm cho giấc điếc tai, cựa gà trống làm sao đâm thủng áo giáp giặc. Lúc bấy giờ, ta cùng các người bị bắt, đau xót biết bao...”.

Ngày nay, chọi gà bị một số người biến tướng thành trò chơi cờ bạc, đổ đên. Nhiều người đã mất gia sản vì cá cược trong trò chơi chọi gà. Tất nhiên, pháp luật sẵn sàng trừng trị những ai sa vào thói cờ bạc đó.

Trong truyện “Vợ chồng A Phủ”, nhà văn Tô Hoài đã đưa một chi tiết khá sâu sắc vào tác phẩm của mình. Đó là A Châu và A Phủ đã cắt tiết gà vào bát, uống chung để nguyện thề mãi mãi trung trinh với cách mạng. Thật thế, uống tiết gà trước bàn thờ là một tập tục cao đẹp, linh thiêng của người Meo Tây Bắc nhằm thể hiện một ý chí. Người Khơ-me cũng đã lấy tiết gà bôi lên tóc nhau trong buổi hội làng để biểu lộ lời thề nguyện vì mục đích, hành động nào đó.

Trong cuộc sống, cái thiện luôn đấu tranh với cái ác một cách quyết liệt. Trộm cắp thuộc điều ác, phản bội lại đạo lý nhân ái của người Việt Nam. Trộm trứng gà là việc nhỏ nhưng là mở đầu cho những tội ác lớn về sau. Cha ông ta đã răn dạy con cháu điều này bằng câu ca:

Thứ nhất ăn trộm trứng gà

Thứ hai bắt chỉ bỏ qua đầu người.

Năm con gà đã đến. Ngẫm nghĩ về những câu chuyện, câu ca của cha ông ta xưa và cả những người cầm bút ngày nay đã đưa hình ảnh con gà vào văn học thật là phong phú và bài viết này chưa thể trình bày hết niềm tự hào và lý thú đó.

Nào người bạn, vui lên đi Ất Dậu

Sẽ là năm khởi nghĩa, năm thành công.

Xuân Ất Dậu, xuân con gà 1945, nhà thơ Tố Hữu đã viết như thế trong bài “Xuân đến”. Và người bạn của nhà thơ đã vui, dân tộc Việt Nam đã vui vì ngày 2/9 năm đó, nước Việt Nam Dân chủ Cộng hòa đã được khai sinh, mở ra kỷ nguyên mới cho dân tộc Việt Nam. Hôm nay, xuân Đinh Dậu, xuân con gà 2017 đã đến, chúng ta lại càng vui vì những thắng lợi của Cách mạng Việt Nam đang trên đà đổi mới ■

H.T